

ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКИЙ КОНТРОЛЬ: СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ

Для визначення теоретичної сутності фінансово-господарського контролю доцільним є аналіз та порівняння існуючих наукових поглядів щодо сутнісної характеристики цієї категорії. Так Дікань Л.В. та Синюгіна Н.В. визначають фінансово-господарський контроль як «контроль за фінансовими операціями та господарськими процесами з метою встановлення їх законності, правильності і доцільності, що має місце в усіх галузях національної економіки і з'являється в різних формах залежно від форми власності підконтрольного об'єкта» [1].

Завитій О.П. пояснює природу фінансово-господарського контролю тим, що господарська діяльність усіх видів господарювання в умовах ринкової економіки узагальнюється з використанням грошового вимірника, тобто фінансового критерію. Тому в системі економічного контролю сформувався фінансово-господарський контроль. Змістом цього контролю, на думку автора, є виробничі відносини і продуктивні сили у сфері господарської діяльності [2].

На думку Белобжецького І. А. «контроль за формуванням більшості вартісних (фінансових) показників собівартості, прибутку, фондівдачі, матеріалоемкості та інших – у плані, обліку та звітності неминує охоплює різні сторони виробничої, постачальницької і збутової діяльності» [3].

Ряд вчених обоюдно поняття фінансового та господарського контролю. До них належать Живко З. Б., Рєвак І. О., Живко М. О., які наполягають, що «...господарський контроль відокремлювався від фінансового, чим необґрунтовано порушувалася єдність системи. Фактично ж фінансово-господарський контроль як єдине ціле охоплює не тільки матеріальне виробництво, а й невиробничу сферу» [4]. Такої ж думки дотримуються Фурса В. А. і Зубенко Т.М., стверджуючи, що «фінансового контролю у «чистому вигляді», практично, не існує, як у госпрозрахункових організаціях, так і у бюджетних установах» [5].

Вчені Гуцаленко Л. В., Дерій В. А., Коцупатрій М. М. характеризують фінансовий контроль з позиції комплексної та цілеспрямованої фінансово-правової діяльності органів фінансового контролю або їх підрозділів чи представників, а також осіб, уповноважених здійснювати контроль, що базується на положеннях законодавчих актів [6].

Найбільш точним, на нашу думку, є визначення Фурси В. А. та Зубенко Т. М., які наголошують, що «фінансово-господарський контроль – це діяльність державних органів та недержавних організацій спрямована на забезпечення законності та економічної ефективності фінансово-господарських операцій в ході створення, розподілу, використання і збереження фінансових ресурсів, у тому числі і державних, органами влади, суб'єктами господарювання виробничої та невиробничої сфери» [5].

Важливим аспектом для ідентифікації сутнісного наповнення поняття фінансово-господарського контролю є визначення його предмету.

На думку Л. В. Дікань, предмет фінансового контролю являє собою «фінанси суб'єктів економіки що відбивають виробничі відносини в суспільстві, які складаються в процесі виробництва, розподілу і споживання продуктів» в широкому розумінні, та «у вузькому розумінні слова, тобто стосовно державного бюджету – предметом фінансового контролю є кошти державного бюджету» [1].

Визначаючи предмет фінансово-господарського контролю, Гуцаленко Л. В. та Дерій В. А., Коцупатрій М. М. стверджують, що предметом державного фінансового контролю є розпорядка та фінансово-господарська діяльність підконтрольних об'єктів у частині формування, володіння, використання та відчуження коштів та інших активів, що належать або мають належати державі, у тому числі за зобов'язаннями по податках, зборах (обов'язкових платежах) і відрахуваннях до бюджету та позабюджетних фондів [6].

Лушкін В. А., Панікаров В. Д., Ялдин І. В., Ачкасов А. С. надають трактування предмету фінансово-господарського контролю як комплексу фінансово-господарських процесів і фінансових відносин сфери матеріального виробництва та невиробничої сфери [7].

Щодо трактування об'єкту фінансово-господарського контролю, то слід зазначити, що і тут не існує єдиної загальної думки.

Дікань Л.В. та Синюгіна Н.В. під об'єктом застосування фінансового контролю розуміють «комплекс господарських процесів і грошових відносин сфери матеріального виробництва і невиробничої сфери» [1].

Відповідно до думки Стефанюка І. Б. «об'єктами державного фінансового контролю підприємницької діяльності є операції із фінансовими ресурсами, що здійснюються її суб'єктами, порядок використання яких визначено законодавством» [8].

Справедливим, на наш погляд, є твердження Фурси В. А. та Зубенко Т. М. про те, що органи державної влади, організації, підприємства, установи, де проводиться ревізія, аудит тощо є не об'єктами, а суб'єктами, що контролюються (підконтрольними суб'єктами) [9].

Не зважаючи на багатоваріантність думок щодо трактування об'єкта та предмета фінансово-господарського контролю, слід зазначити про тісний взаємозв'язок цих категорій. Відповідно до форми власності або особливостей виду діяльності підприємства об'єкти фінансово-господарського контролю можуть розрізнятися. Проте мета фінансово-господарського контролю щодо перевірки законності, цільового використання, доцільності та збереження фінансових ресурсів на підприємстві залишається незмінною для підприємств всіх форм власності. Таким чином, предмет фінансово-господарського контролю є однаковим – це фонди коштів бюджетного походження, грошові кошти, інші оборотні та необоротні активи, зобов'язання суб'єктів господарювання різних форм власності. Об'єкти фінансово-

господарського контролю диференціюються залежно від підконтрольного підприємства, а саме форми власності, видів його діяльності, а також завдань контролю. Ряд науковців до об'єктів фінансово-господарського контролю також відносить різноманітні фінансові та господарські операції, які відбуваються на підприємстві. Зокрема Фурса В. А. та Зубенко Т. М., пропонують відносити до об'єктів фінансово-господарського контролю «окремі групи економічно однорідних ресурсів держави, необоротних чи оборотних активів та джерел їх утворення у суб'єктів господарювання разом з фінансовими та господарськими операціями» [5]. Отже, об'єктами фінансово-господарського контролю на підконтрольних суб'єктах всіх форм власності можуть бути як окремі види фінансових ресурсів держави, так і окремі групи активів суб'єктів господарювання та джерел їх формування, а також операції господарської та фінансової діяльності щодо їх формування, використання та збереження.

Невизначеним та багатоаспектним є також питання ідентифікації форм та методів фінансово-господарського контролю. Узагальнено трактування та класифікацію методів фінансово-господарського контролю можна представити двома підходами. За першим підходом до методів фінансово-господарського контролю слід ревізію, тематичну перевірку, обстеження, а також спостереження, облік і аналіз [1; 4; 8]. Другий підхід характеризує метод фінансово-господарського контролю як сукупність загальнонаукових і розрахунково-аналітичних прийомів дослідження об'єктів контролю, а також специфічних прийомів документального та фактичного контролю [6; 7]. До загальнонаукових методів відносять аналіз, синтез, індукцію, дедукцію, аналогію, моделювання, абстрагування та конкретизацію. Розрахунково-аналітичні методи включають статистичні методи, економіко-математичні розрахунки, аналіз економічних показників. Специфічні прийомами вважаються способи документального і фактичного контролю, прийоми узагальнення результатів перевірок.

Щодо визначення форм фінансово-господарського контролю слід зазначити, що єдиної думки науковців теж немає. Одні вчені відносять до форм фінансово-господарського контролю ревізію, аудит, тематичні перевірки, фінансові експертизи. Інші ж вважають ревізію, фінансовий аудит, тематичні перевірки не формою, а методами фінансово-господарського контролю. Така різниця поглядів на трактування форм та методів фінансово-господарського контролю пояснюється різними підходами до класифікації, що призводить до того, що одні і ті самі категорії розглядаються з різних боків за формою та змістовним наповненням. Таким чином, різноманітність наукових підходів до визначення фінансово-господарського контролю, його предмету, об'єкта, форм та методів свідчить про складність цього поняття, та необхідність подальших досліджень в цьому напрямку.

Перелік використаної літератури

1. Дікань Л. В., Синюгіна Н.В. Фінансово-господарський контроль: навчальний посібник для самостійного вивчення дисципліни. Х.: вид. ХНЕУ, 2011. 336 с.
2. Завитій О.П. Фінансово-господарський контроль. Опорний конспект лекцій для студентів V курсу денної і заочної форми навчання спеціальності „Облік і аудит”. Тернопіль ПП „Шпак”, 2018. 96 с.
3. Белобжецкий И. А. Финансовый контроль и новый хозяйственный механизм. М. : Финансы и статистика, 1999. 256 с.
4. Живко З. Б., Ревак І. О., Живко М. О. Контрольно-ревізійна діяльність: навчальний посібник. К.: Алерта, 2012. –496 с.
5. Фурса В. А., Зубенко Т. М. Теоретичні аспекти фінансово-господарського контролю. *Бізнес Інформ*. 2012. №1. С. 182–186.
6. Гуцаленко Л. В. Державний фінансовий контроль: Навч. посібник (для студентів вищих навчальних закладів). Центр учбової літератури, 2009. 424 с.
7. Лушкін В. А., Панікаров В. Д., Ялдин І. В., Ачкасов А. С. Контроль і ревізія підприємств: Навч. посібник. Житомир, 2000. 368 с.
8. Стефанюк І. Б. Теоретичні засади побудови нової системи державного фінансового контролю підприємницької діяльності. *Фінанси України*. 2003. № 11. С.137-145.